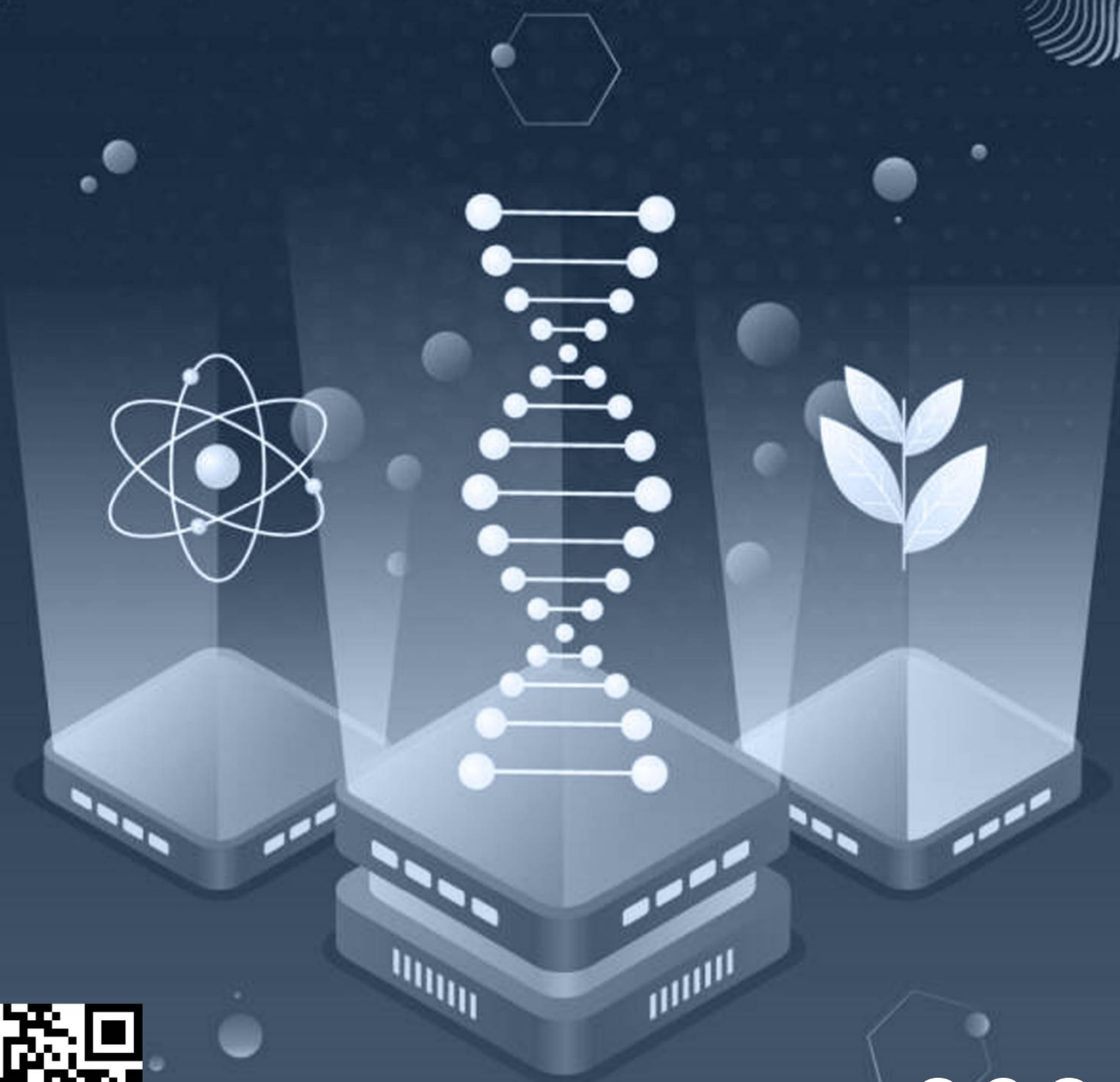

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

Volume 4, Issue 8 **2026**

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

4 JILD, 8 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 4, HOMOEP 8

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 4, ISSUE 8

TOWKEHT-2026

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№8 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2026-8>

Бош муҳаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Matyakubov Umidjon Raximovich
(i.f.d., prof.)

Бош муҳаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
(PhD., dots.)

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor

Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)

Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar

akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent

Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),

dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),

Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor

Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Grodno davlat universiteti Belorusiya

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyazova Nasiba Ramatillayevna

Psixologiya fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'g'li

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Boltayev Abdurahim Amanovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Zoirov Erkin Xalilovich

Falsafa fanlari doktori, dotsent

Buxoro davlat texnika universiteti

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun
Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Yunusxo'jayev Habibulla Zafar o'g'li

Ma'mun Universiteti NTM

Журнал включен в перечень ВАК национальных научных изданий, рекомендуемых для публикации
основных научных результатов диссертаций по медицинским наукам постановлением
№ 01-08/3068/17 от 27 сентября 2024 г.

Page Maker | Верстка | Саифаловчи: X. Mirzaxmedov

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

TARIX

1.Sabirov Mansur Ruzmetovich.

IX–XII ASRLARDA XORAZMNING YEVROOSIYO SAVDOSIDAGI O‘RNI: TARIXIY VA ARXEOLGIK MANBALAR TAHLILI.....7

2.Xabibullo Xoji Muxammadyusuf Alisher o‘g‘li.

TURKISTONDA QIZLAR TA‘LIMINING INSTITUTSIONAL SHAKLLANISHI VA KUNDALIK AMALIYOTI.....11

3.Reyimbayeva Onaxon Ergash qizi.

XORAZM TAXYASINING QADIMGI DAVRLARDAN BUGUNGI KUNGACHA BO‘LGAN TARIXIY-ETNOLOGIK TARAQQIYOTI.....17

4.Abdalniyazova Moxira Davronbekovna.

XORAZM AHOLISINING HUNARMANDCHILIK AN‘ANALARI VA TRANSFORMATSIYASI (MISGARLIK HUNARI MISOLIDA).....23

5.G‘afurova Mahliyobonu Ulug‘bek qizi.

QADIMGI XORAZM VOHASI AHOLISINING JOYLASHISH XUSUSIYATLARI.....29

6.Tadjiyeva Feruza Jumabayevna.

1838-YILGI XIVA–ORENBURG YOZISHMALARIDA ELCHILIK MAQOMI VA SIYOSIY ISHONCH.....34

FILOLOGIYA

1.Raximova Nargiza Baxshullayevna.

QADIMGI INGLIZ EPIK MATNLARINI ANTROPOSENTRIK TALQIN QILISHNING LINGVISTIK XUSUSIYATLARI.....39

2.Niyozmetova Ro‘za Rejabboy qizi.

GID-TARJIMONLIK FAOLIYATIDA VERBAL-NOVERBAL VA LINGVOKULTUROLOGIK OMILLARNING MADANIYATLARARO MULOQOTDAGI O‘RNI.....44

IQTISOD

1.Ulug‘muradova Nodira Berdimuradovna.

KICHIK BIZNES SOHASIDA INSON KAPITALI VA MEHNAT MUNOSABATLARINI BAHOLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI VA KO‘RSATKICHLAR TIZIMI.....47

2.O‘sarov Abdulla Davronqulovich.

TURIZM SOHASI BARQAROR RIVOJLANISHINI DAVLAT TOMONIDAN TARTIBGA SOLISHNING TASHKILIIY-IQTISODIY MEXANIZMI VA UNING TARKIBIY ELEMENTLARI.....55

3.Raximov Matqurbon Ravshanbek O‘g‘li.

ENERGIYA SAMARADORLIGIDA YASHIL IQTISODIYOTGA O‘TISHNING STRATEGIK MEXANIZMLARI.....62

4.Raximbaev Musobek Komiljon o‘g‘li.

RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA OLIY TA‘LIM MUASSASALARIDA AKADEMIK JARAYONLARNI BOSHQARISHNING IQTISODIY MOHIYATI VA ZARURATI.....67

5.Latipov Xursandbek Durdiboy o‘g‘li.

TASHQI SAVDO INFRATUZILMASINING XORIJ MAMLAKATLARI TAJRIBASI VA UNI MINTAQA IQTISODIYOTIDA QO‘LLASH IMKONIYATLARI.....71

6.A.Sh.Kuliboyev.

TIBBIY XIZMATLAR BO‘YICHA MOLIYAVIY HISOBOT KO‘RSATKICHLARINING REGRESSION TAHLILI.....76

PEDAGOGIKA

1.Matrizayeva To‘maris Jumamirat qizi.

BO‘LAJAK TARBIYACHILARDA BADIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI.....89

PSIXOLOGIYA

1.Shirinov Sardorbek Avazovich.

IJTIMOY TARMOQLARDAGI TAQQOSLASHNING YOSHLAR PSIXOLOGIK FAROVONLIGIGA TA‘SIRI.....94

2.Raximova Mo‘minaxon Zokirjonovna.

KASBIY USTANOVKALARNI SHAKLLANTIRISH ORQALI ONGLI KASB TANLASHNI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYALARI.....98

Reyimbayeva Onaxon Ergash qizi

Urganch Innovatsion Universiteti magistri

E-mail: anoxon9191@gmail.com

**XORAZM TAXYASINING QADIMGI DAVRLARDAN BUGUNGI KUNGACHA
BO'LGAN TARIXIY-ETNOLOGIK TARAQQIYOTI**<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.23194509>**Annotatsiya**

Mazkur maqolada Xorazm vohasining an'anaviy bosh kiyimlaridan biri bo'lgan taxyaning tarixiy-etnologik taraqqiyoti qadimgi davrlardan XXI asrga qadar izchil xronologik ketma-ketlikda tadqiq etiladi. Tadqiqotda arxeologik, tarixiy, etnografik va lingvistik manbalar o'zaro qiyosiy tahlil qilinib, Xorazm hududida bosh kiyim madaniyatining qadimgi ildizlari, uning ilk o'rta asrlardagi rivojlanishi, islomiy va turkiy madaniyatlar ta'siri, Xiva xonligi davrida takomillashuvi hamda XIX–XX asrlardagi etnografik shakllari yoritiladi. Xususan, qadimgi Xorazm yodgorliklari va tangalaridagi bosh kiyim tasvirlari taxyaning tarixiy ildizlarini o'rganish uchun muhim manba sifatida tahlil qilinadi. XX asrdagi modernizatsiya jarayonlari natijasida uning kundalik hayotdagi funksiyasi o'zgargan bo'lsa-da, mustaqillik davrida taxya milliy o'zlik va madaniy merosning muhim belgilaridan biriga aylangani asoslanadi. Tadqiqot natijasida taxya Xorazm xalqining tarixiy xotirasi, estetik qarashlari, hunarmandchilik an'analari va etnomadaniy o'zligini ifodalovchi moddiy madaniyat namunasi ekanligi xulosalanadi.

KALIT SO'ZLAR: Xorazm, taxya, taqiya, tahya, do'ppi, bosh kiyim, milliy kiyim, Xiva xonligi, etnologiya, hunarmandchilik, moddiy madaniyat, madaniy meros.

Рейимбаева Анахон Эргаш Кизи

Магистр Ургенчского

Инновационного Университета

E-mail: anoxon9191@gmail.com

Аннотация

В статье исследуется историко-этнологическое развитие традиционного головного убора хорезмского населения — тахьи (тахья) — от древнейших времен до XXI века. На основе археологических, исторических, этнографических и лингвистических источников рассматриваются древние истоки культуры головных уборов Хорезма, ее развитие в раннем средневековье, влияние исламской и тюркской культур, совершенствование головных уборов в период Хивинского ханства, а также этнографические особенности XIX–XX веков. Особое внимание уделено изображениям головных уборов на археологических памятниках и древних хорезмийских монетах. В период модернизации XX века повседневная функция тахьи изменилась, однако в годы независимости она приобрела новое значение как символ национальной идентичности и культурного наследия. Сделан вывод о том, что тахья является важным элементом материальной культуры Хорезма, отражающим историческую

память, эстетические представления, ремесленные традиции и этнокультурную идентичность народа.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: Хорезм, тахья, такия, головной убор, национальная одежда, Хивинское ханство, этнология, ремесло, материальная культура, культурное наследие.

Reyimbayeva Anaxon Ergash Qizi

Master's Degree Holder, Urgench Innovation
University

E-Mail: Anaxon9191@Gmail.Com

Abstract

This article examines the historical and ethnological development of tahya, one of the traditional headwear forms of the Khorezm region, from ancient times to the twenty-first century. Archaeological, historical, ethnographic and linguistic sources are analyzed comparatively in order to identify the ancient roots of headwear culture in Khorezm, its development during the early medieval period, the influence of Islamic and Turkic cultural traditions, its transformation during the Khiva Khanate, and its ethnographic forms in the nineteenth and twentieth centuries. Particular attention is given to representations of headwear found in archaeological monuments and on ancient Khorezmian coins. Although modernization in the twentieth century reduced the everyday function of traditional headwear, tahya acquired renewed cultural significance during the independence period as a symbol of national identity and heritage. The study concludes that Khorezmian tahya represents an important element of material culture, reflecting historical memory, aesthetic values, craft traditions and ethnocultural identity.

KEYWORDS: Khorezm, tahya, taqiya, traditional headwear, national clothing, Khiva Khanate, ethnology, handicrafts, material culture, cultural heritage.

KIRISH

Xalqning tarixiy-madaniy qiyofasini o'rganishda an'anaviy kiyim-kechaklar muhim manba hisoblanadi. Kiyim insonning faqat tabiiy muhitga moslashuvi yoki kundalik ehtiyojini ta'minlovchi vosita bo'lib qolmay, balki uning yoshi, jinsi, ijtimoiy mavqei, oilaviy holati, hududiy mansubligi va estetik qarashlarini ham ifodalaydi. Ayniqsa, bosh kiyimlar an'anaviy jamiyatda o'ziga xos ramziy va ijtimoiy vazifani bajargan.

Xorazm vohasi Markaziy Osiyoning eng qadimiy tarixiy-madaniy hududlaridan biri bo'lib, bu yerda sug'orma dehqonchilik, shahar madaniyati, hunarmandchilik va savdo qadimdan rivojlangan. Qadimgi Xorazm tarixini o'rgangan S.P. Tolstov tadqiqotlari natijasida vohaning qadimgi madaniyati haqida katta ilmiy material to'plangan. Xorazmning antik davri Qanqa, Kushon va Kushon-afriq'iylar madaniyatlari kabi bosqichlar asosida tadqiq etilgan^[4].

Qadimgi Xorazm aholisi kiyim-kechaklari haqidagi ma'lumotlar arxeologik tasvirlar, haykaltaroshlik namunalari, tangalar va devoriy rasmlarda saqlangan. Jumladan, qadimgi Xorazm yodgorliklarida bosh kiyimlarning turli shakllari uchrashi hududda bosh kiyim madaniyati juda qadimiy tarixga ega bo'lganini ko'rsatadi^[4]. Shu bilan birga, qadimgi bosh kiyimlarni bugungi Xorazm taxyasining aynan o'zi sifatida talqin qilish metodologik jihatdan to'g'ri emas. Chunki taxyaning bugungi etnografik shakllari, nomlari va tikilish texnologiyalari keyingi tarixiy jarayonlarda shakllangan. Shuning uchun maqolada qadimgi davr materiallari taxyaning bevosita mavjudligi haqidagi dalil sifatida emas, balki Xorazmda bosh kiyim madaniyatining uzoq tarixiy ildizlarini ko'rsatuvchi manba sifatida baholanadi.

Tadqiqotning maqsadi Xorazm taxyasining tarixiy shakllanishi va taraqqiyotini qadimgi davrlardan hozirgi kungacha bo'lgan jarayonlarda kompleks ravishda o'rganish, uning shakl, material, bezak va funksiyasidagi o'zgarishlarni aniqlashdan iborat.

Tadqiqotning asosiy manbalaridan biri Sh. Nurullayevaning **“XORAZM AN'ANAVIY KIYIMLARI”** monografiyasidir. Mazkur asar 2013-yilda Toshkent shahridagi “Yangi nashr” nashriyotida chop etilgan bo'lib, 156 betdan iborat. ^[1] Monografiya Xorazmning an'anaviy

kiyimlari, bosh kiyimlari, ularning shakli, materiali va bezaklarini o'rganishda muhim ilmiy manba hisoblanadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Xorazmning an'anaviy kiyimlari masalasi o'zbek etnologiyasida alohida o'rin tutadi. Sh. Nurullayevaning tadqiqotlari mazkur yo'nalishning muhim ilmiy asoslaridan biridir. Tadqiqotchi Xorazm vohasi o'zbeklarining XIX asr oxiri – XX asrning birinchi yarmidagi an'anaviy kiyimlarini kompleks o'rgangan. Uning **“XORAZM AN'ANAVIY KIIYIMLARI”** monografiyasi Xorazm milliy kiyimlari tarixini o'rganish uchun muhim manbadir. Nurullayeva Xorazm vohasida bosh kiyimlarning bir necha turini qayd etib, ularni xomashyosiga ko'ra tasniflaydi. Tadqiqotda ip va ipakdan tayyorlangan bosh kiyimlar qatorida taxyaning **CHUMAKLI, PAKAKLI VA QAZMA** shakllari ko'rsatiladi ^[1, B. 47]. Mazkur tadqiqotda taxya bilan bog'liq ma'lumotlar boshqa kiyim-kechak elementlari bilan birgalikda ko'rib chiqilgan. Xorazm dostonlari leksikasini o'rgangan D. Xudayberganovning tadqiqotida ham TAXYA etnografizmi alohida tahlil qilinib, Sh. Nurullayevaning monografiyasidan 47- va 74-betlar foydalanilgan ^[1, B. 47; 1, B. 74]. A. Doniyorovning Markaziy Osiyo xalqlari etnologiyasiga bag'ishlangan tadqiqotlarida bosh kiyimlar va boshga taqiladigan bezaklarning qadimiyligi qayd etiladi. Muallif qadimgi Xorazmga oid arxeologik materiallarda bosh kiyim va toj shakllariga oid ma'lumotlar mavjudligini ko'rsatadi. ^[3, B. 83–84]

Xiva xonligi davridagi kiyimlar bo'yicha tarixiy-madaniy meros materiallarida erkaklar kiyimi tarkibida **TAHYA, CHO'GIRMA VA SALLA** kabi bosh kiyimlar mavjud bo'lgani qayd etilgan. Shuningdek, Xiva xonligi davrida bosh kiyimlarning bichimi va tikilish texnologiyalarida o'zgarishlar yuz bergani, tahya, salla va cho'girma kabi bosh kiyimlar shakllari takomillashgani qayd etiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Xorazm hududida bosh kiyim madaniyatining shakllanishi uzoq tarixiy jarayon bilan bog'liq. Arxeologik materiallar qadimgi Xorazm jamiyatida kiyim va bezak buyumlarining rivojlanganligini ko'rsatadi. Xorazmning qadimgi davriga oid yodgorliklar orasida Qo'yqirilganqal'a, Tuproqqal'a, Jonbosqal'a, Bozorqal'a va boshqa yodgorliklar alohida ahamiyatga ega. ^[4]

Qadimgi Xorazmga oid tasviriy materiallarda erkak va ayollarning turli kiyimlari hamda bosh kiyimlari aks ettirilgan. Ayniqsa, Tuproqqal'a saroyidagi tasvirlar kiyim madaniyatining rivojlanganligini ko'rsatadi. Qadimgi Xorazm san'atida bosh kiyim ayrim hollarda insonning ijtimoiy yoki harbiy maqomini ifodalovchi detal sifatida namoyon bo'ladi.

A. Doniyorov qadimgi Xorazmda boshga taqiladigan bezaklar va bosh kiyimlarning uzoq tarixga ega ekanini ko'rsatadi. Muallif yozma manbalarda miloddan avvalgi IV–III asrlarga oid Xorazm dubulg'alari hamda milodiy III asrga tegishli tojlar haqida ma'lumotlar mavjudligini qayd etadi ^[3, B. 83–84].

Bu ma'lumotlar Xorazm hududida bosh kiyimga munosabat qadimiy tarixga ega bo'lganini ko'rsatadi. Biroq mazkur qadimgi bosh kiyimlarni bugungi taxya bilan to'liq tenglashtirish mumkin emas. Ular taxyaning to'g'ridan-to'g'ri namunasi emas, balki Xorazmda bosh kiyim madaniyatining qadimgi ildizlarini ko'rsatuvchi tarixiy dalillardir.

Qadimgi Xorazm tangalaridagi tasvirlar ham masalaning muhim manbalaridan biridir. Ellikqal'a va Beruniy hududiga oid materiallarda qadimgi Xorazm tangalarida bosh kiyimli ayol tasviri qayd etiladi. Tadqiqotda ushbu ayolning boshida qadimgi xorazmlik qizlarning to'y, bayram va sayillarda kiyadigan **TAXIYASI** tasvirlanganligi ko'rsatiladi. Mazkur tanga milodiy V–VI asrlarga oid deb baholanadi. ^[5, B. 57]

Bu dalil maqolamiz uchun alohida ahamiyatga ega. Chunki u Xorazm hududida “taxiya” atamasiga yaqin shakldagi bosh kiyimning juda qadimiy qatlamini ko'rsatadi. Shunga qaramay, tanga tasviridagi bosh kiyim bilan XIX–XX asr Xorazm taxyasining konstruktiv jihatdan aynan bir xil ekanligini qat'iy da'vo qilish uchun qo'shimcha arxeologik materiallar talab etiladi.

Milodiy ilk asrlarda Xorazm Buyuk Ipak yo'lining muhim hududlaridan biri bo'lib qoldi. Savdo va madaniy aloqalarning kuchayishi kiyim-kechak ishlab chiqarish va bezak madaniyatining rivojlanishiga ham ta'sir ko'rsatdi.

Xorazmda mahalliy an'analar bilan birga qo'shni hududlarning kiyinish uslublari ham kirib keldi. Biroq mahalliy iqlim, xo'jalik faoliyati, hunarmandchilik imkoniyatlari va estetik qarashlar natijasida o'ziga xos kiyim shakllari saqlanib qoldi.

Xorazm kiyim madaniyatining muhim xususiyatlaridan biri — bosh kiyimlarning amaliy va estetik vazifalarining birgalikda mavjud bo'lishidir. Issiq va quruq iqlim boshni quyoshdan himoya qiluvchi kiyimlarni talab qilgan bo'lsa, ijtimoiy va marosimiy ehtiyojlar ularning bezak jihatdan boyishiga sabab bo'lgan.

Taxya nomining o'zi ham Xorazm tarixiy-madaniy muhitining o'ziga xos jihatlaridan biridir. Zamonaviy tadqiqotlarda Xorazm dostonlari tilidagi **TÄXJÄ/TÄJXÄ** etnografizmi qadimgi xorazmiy til elementlari bilan bog'lanadi. D. Xudayberganova qadimgi eroniy tillardagi **TAQI** so'zining fonetik taraqqiyoti natijasida **TAXI/TAXIYA** shakllari yuzaga kelishi mumkinligi haqidagi fikrni ilgari suradi.

O'rta asrlarda turkiy va islomiy madaniyatlarning o'zaro ta'siri Xorazm kiyim madaniyatida ham aks etdi. Bosh kiyimlar orasida salla, qalpoq, bo'rk va boshqa shakllar kengaydi. Keyingi davrda mahalliy taxya an'anasi ushbu madaniy qatlamlar bilan uyg'unlashib bordi.

Xorazm taxyasining tarixini o'rganishda Xiva xonligi davri alohida ahamiyatga ega. Xiva xonligi XVI asr boshlarida shakllangan siyosiy tuzilma sifatida XIX asrgacha va undan keyingi davrga qadar Xorazmning siyosiy, iqtisodiy va madaniy hayotida muhim o'rin egalladi. Xiva xonligi davrida hunarmandchilikning turli tarmoqlari, xususan, to'qimachilik va tikuvchilik rivojlandi. Natijada kiyimlarning bichimi, matosi va bezaklari ham takomillashdi. Xiva xonligida erkaklarning tarixiy kiyimlari tarkibida ichki kiyimlar, ustki kiyimlar, bosh kiyimlar va poyabzallar alohida guruhlariga bo'lingan. Bosh kiyimlar qatorida **TAHYA VA CHO'GIRMA** qayd etiladi. Xiva xonligi davrida bosh kiyimlarning bichimi va tikilish texnologiyasida mahalliy sharoitga moslashuv jarayoni kuzatilgan. Tarixiy-madaniy meros materiallarida tahya, salla va cho'girma kabi bosh kiyimlarning shakli hamda tayyorlash texnologiyasi o'zgargani qayd etiladi.

Xorazmda bosh kiyimlarning ijtimoiy vazifasi ham muhim bo'lgan. Qimmatbaho matolardan tayyorlangan va murakkab bezatilgan bosh kiyimlar ko'proq badavlat oilalar orasida uchragan. Bu holat an'anaviy kiyimlarning insonning ijtimoiy mavqeini ifodalash xususiyatini ko'rsatadi.

Taxyaning shakllanishida Xorazm hunarmandchiligining rivoji muhim ahamiyat kasb etdi. Bosh kiyim tayyorlash uchun ip, ipak, baxmal, turli rangdagi gazlamalar, bezak elementlari va kashtalardan foydalanilgan.

Taxya tayyorlash jarayoni faqat tikuvchilik bilan cheklanmagan. Unda mato tanlash, bichish, qavatlarni birlashtirish, kashta tikish, bezak berish va tayyor mahsulotga shakl berish kabi bir necha texnologik bosqichlar mavjud bo'lgan.

Xorazmda ayollar bosh kiyimlari ham turli bezaklar bilan boyitilgan. Markaziy Osiyo xalqlari etnologiyasiga oid tadqiqotlarda boshga taqiladigan zeb-ziynat buyumlari qatorida **TAKYADO'ZI (TAKYATUZI)** kabi buyumlar ham qayd etiladi [3, B. 84]. Bu ma'lumot taxya atrofida shakllangan hunarmandchilik an'analari faqat bosh kiyimning o'zini tikish bilan cheklanmagani ko'rsatadi.

Xorazm vohasi aholisi an'anaviy kiyimlarining ayrim elementlari bugungi kungacha saqlanib qolganligi Xiva xonligi kiyimlari haqidagi zamonaviy tarixiy-madaniy materiallarda ham qayd etiladi.

XX asrning ikkinchi yarmiga kelib taxyaning kundalik kiyim sifatidagi vazifasi qisqargan bo'lsa-da, u to'y, bayram, folklor va milliy tadbirlarda qo'llanishda davom etdi.

O'zbekiston mustaqillikka erishgach, milliy qadriyatlarni qayta tiklash va moddiy-madaniy merosni asrash jarayonlari kuchaydi. Bu jarayon milliy kiyim va bosh kiyimlarga bo'lgan qiziqishning ortishiga ham ta'sir ko'rsatdi.

Xorazm taxyasi ushbu jarayonda milliy o'zlikni ifodalovchi ramzlardan biri sifatida namoyon bo'ldi. Bugungi kunda u to'y va bayramlarda, folklor jamoalari chiqishlarida, milliy tadbirlarda, muzey ekspozitsiyalarida va hunarmandchilik ko'rgazmalarida qo'llanmoqda.

Xorazmda milliy kiyimlarning saqlanishi hududiy identitet bilan ham bog'liq. Shu sababli taxyaning qayta ommalashishi faqat kiyinish modasining o'zgarishi emas, balki tarixiy-madaniy xotiraning qayta faollashuvi sifatida ham baholanishi mumkin.

Bugungi kunda Xorazm taxyasi ikki xil vazifani bajaradi.

Birinchisi — **AN'ANAVIY-MAROSIMIY VAZIFA**. U to'ylar, bayramlar, folklor tadbirlari va milliy kiyimlar namoyishida ishlatiladi.

Ikkinchisi — **MADANIY-REPREZENTATIV VAZIFA**. Ya'ni taxya Xorazmning tarixiy va madaniy qiyofasini mahalliy, milliy va xalqaro miqyosda namoyish etuvchi madaniy belgi sifatida foydalaniladi.

Zamonaviy hunarmandlar tomonidan tayyorlanayotgan taxyalarda an'anaviy shakllar bilan birga yangi bezaklar, ranglar va materiallardan foydalanilmoqda. Bu esa an'ananing muzey eksponati sifatida muzlab qolmay, zamonaviy madaniyatga moslashayotganini ko'rsatadi.

XULOSA

Xorazm taxiyasi xalqning ko'p asrlik moddiy va ma'naviy madaniyatini o'zida mujassam etgan noyob milliy bosh kiyimlardan biri sifatida shakllangan. Uning kelib chiqishi va rivojlanishini o'rganish Xorazm hududida yashagan xalqlarning qadimgi davrlardan boshlab kiyinish madaniyati, estetik qarashlari, ijtimoiy hayoti va an'alarini anglash imkonini beradi. Tarixiy manbalar, arxeologik topilmalar, etnografik ma'lumotlar hamda tasviriy san'at namunalarini tahlil qilish taxyaning uzoq tarixiy ildizlarga ega ekanligini ko'rsatadi.

Xorazm taxyasining shakli, bezaklari, ishlatilgan materiallari va naqshlari turli tarixiy davrlarda jamiyatdagi madaniy jarayonlar bilan uzviy ravishda o'zgarib borgan. Ayniqsa, Xiva xonligi davrida Xorazmning o'ziga xos hunarmandchilik an'analari, zardo'zlik, kashtachilik va boshqa amaliy san'at turlarining rivojlanishi taxya bezaklarining yanada takomillashishiga ta'sir ko'rsatgan. Shu jihatdan taxya nafaqat kundalik kiyim elementi, balki xalqning estetik didi, ijtimoiy mavqei va milliy o'zligini ifodalovchi madaniy timsol vazifasini ham bajargan.

Xorazm taxyasida qo'llanilgan naqsh va bezaklar ham alohida tarixiy-etnografik ahamiyatga ega. Ularda tabiat, o'simlik dunyosi, geometrik shakllar va xalqning ramziy tasavvurlari o'z aksini topgan. Bezaklarning ranglari, joylashtirilishi va tikilish uslubi esa mahalliy hunarmandlarning mahorati hamda avloddan avlodga o'tib kelgan amaliy tajribasini namoyon etadi. Shu sababli taxya tarixini o'rganish Xorazmning an'anaviy hunarmandchiligi tarixini tadqiq etish bilan ham bevosita bog'liqdir.

Tadqiqot natijalari Xorazm taxyasining bugungi kungacha o'z ahamiyatini saqlab kelayotganini ko'rsatadi. Zamonaviy sharoitda u kundalik bosh kiyim sifatidagi amaliy vazifasidan tashqari milliy bayramlar, marosimlar, madaniy tadbirlar va xalq amaliy san'ati ko'rgazmalarida milliy o'zlik ramzi sifatida namoyon bo'lmoqda. Bu esa Xorazm taxyasini nafaqat tarixiy-etnografik yodgorlik, balki milliy madaniy merosning muhim tarkibiy qismi sifatida baholash imkonini beradi.

Umuman olganda, Xorazm taxyasining tarixiy taraqqiyotini izchil o'rganish hududning moddiy madaniyati, hunarmandchilik an'analari va xalqning milliy qadriyatlarini yanada chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Uning tarixiy namunalari, tayyorlanish texnologiyasi, naqshlari va ular bilan bog'liq urf-odatlarini ilmiy jihatdan tadqiq etish, saqlash va kelajak avlodga yetkazish muhim vazifalardan biridir. Xorazm taxyasini asrash va ommalashtirish orqali ajdodlardan meros bo'lib kelayotgan milliy qadriyatlarining davomiyligini ta'minlash hamda Xorazmning boy madaniy merosini keng targ'ib etish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. NURULLAYEVA SH. Xorazm an'anaviy kiyimlari. – Toshkent: Yangi nashr, 2013. – 156 b.
2. NURULLAYEVA SH. Xorazm vohasi o'zbeklari an'anaviy kiyimlari (XIX asr oxiri va XX asrning birinchi yarmi): tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – Toshkent, 2002. – 203 b.

3. DONIYOROV A.X. Markaziy Osiyo xalqlari etnologiyasi. – Toshkent. – B. 83–84.
4. TOLSTOV S.P. Qadimgi Xorazm. – Moskva: Nauka, 1948.
5. SAPAEVA G. Ellikqal'a va Beruniy. – B. 57.
6. XUDAYBERGANOVA D. Dostonlar tilidagi nafaol qatlamga oid leksik birliklarning lisoniy tahlili. – Toshkent: Firdavs-Shoh, 2023. – B. 69–70.
7. JABBOROV I. O'zbeklar: etnomadaniy an'analar, turmush va hayot tarzi. – Toshkent.
8. MAHMUD KOSHG'ARIY. Devonu lug'otit turk. – Toshkent: Fan.
9. AL-MAQDISIY. Ahsan at-taqosim fi ma'rifat al-aqolim.
10. G'ULOMOV YA.G'. Xorazmning sug'orilish tarixi. – Toshkent: O'zbekiston SSR Fanlar akademiyasi, 1959.

«MAMUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE» JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

Maqolani tayorlashda qo'yiladigan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida minimal 6 sahifadan iborat bo'lib, Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan holda bo'lishi shart.
2. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatarga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
3. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni, e-mail va telefon raqami, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
4. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida 60 so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
5. Keyingi qatordan 7-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
6. Keyingi qatordan asosiy matn boshlanadi va maqola 4 qismdan iborat bo'ladi: Mavzuning dolzarbligi. Metodlar va o'rganilganlik darajasi. Tadqiqot natijalari. Xulosa.
7. Maqolalar ilmiy ahamiyatga ega bo'lib, ulardagi fakt va fikrlar asoslangan hamda mustaqil ma'no kasb etishi lozim, plagiat holati taqiqlanadi. Muallif foydalanilgan adabiyotlarni aniq ko'rsatishi, olingan iqtiboslarning aniq manbalarini keltirishi lozim.
8. Web of science hamda Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.
9. Iqtiboslar matn ichida [1, 25] beriladi. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статьи должны содержать 6 страниц, в формате Times New Roman на Microsoft Word, 12 кегль, 1 см, со всех сторон 2 см.
2. Начала абзаца - 1,25 см, формировать строки по ширине, перенос слов в другой ряд должен быть в автоматическом порядке.
3. В первой строке от правой стороны Ф.И.О. автора, во второй строке место работы, должность, ученая степень и ученое звание, e-mail и номер телефона, в третьей строке по центру страницы прописными буквами жирным шрифтом название статьи. Эта информация должна быть предоставлена на узбекском, английском и русском языках.
4. В следующей строке аннотация из 60 слов на трех языках: узбекский, английский и русский.
5. Со следующей строки ключевые слова 7-10.
6. Далее начинается основной текст. новой текст начинается со следующей строки, и статья состоит из 4 частей: актуальность темы, методы и уровень исследования, результаты исследования, заключение.
7. Статьи должны иметь научное значение, факты и идеи должны быть обоснованными и избежать плагиатства. Автор должен точно указать использованную литературу и ссылку на источники, при помощи которых он выразил свое мнение.
8. Сноски или ссылки должен быть взяты из Web of science, а также системы журналов Scopus.
9. Цитирование приводится в тексте [1, 25] Полный список литературы должен быть указан после основного текста, а алфавитном порядке.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles should be at least 6 pages, in Times New Roman, 12 pt., 1 inter.
2. The line head should be 1,25 cm, line spacing, and the words should be automatically moved.
3. The author's full name should be on the first line from the right; the author's place of work, position, academic degree, and academic rank, email address, and phone number should be on the second line; the article title should be centered in bold, capital letters, on the third line. This information should be provided in Uzbek, English, and Russian.
4. An annotation of 60 words in the next line in three languages.
5. Key words from the next row in three languages 7-10.
6. The next line begins with the main text. The main text begins on the next line, and the article consists of four parts: the relevance of the topic, the methods and level of research, the results, and the conclusion.
7. Articles must be of scientific importance and facts and opinions in the article should be well-grounded and have an independent meaning, and they must be free of plagiarism. The author must clearly demonstrate the literature used in his or her opinion, and provide the exact sources of the extracts.
8. Quotes should be from "Web of science" and "Scopus" journals.
9. A complete list of publications should be followed in alphabetical order after the main text. Seals and references should be in the main text [1, 25].